

Тема 1.3. Які блага необхідні людині

1) Блага

Благо — це засіб для задоволення потреб. Альфред Маршалл визначає благо як «бажану річ, що задовольняє людську потребу». Ж.-Б.Сей визначає блага «як засоби, що ми маємо для задоволення наших потреб». Властивість певного предмету, що дозволяє задовольняти визначену потребу людини, ще не робить його благом. На цей факт особливу увагу звертає один з найвизначніших представників австрійської школи К. Менгер. Так, корінь женьшеню здатний підняти життєвий тонус людини, але поки людьми не був виявлений причинно-наслідковий зв'язок потреби в оздоровленні організму з цілющою силою женьшеню, ця рослина не мала характеру блага. Іншими словами, **здатність предмету задовольняти певну потребу повинна бути усвідомлена людиною. Тільки в цьому випадку предмет стає благом.**

Економічна наука розподіляє всі життєві блага на 2 групи:

1. дарові блага (неекономічні);
2. економічні.

Дарові блага — це ті життєві блага (переважно природні), які доступні людям в обсязі набагато більшому, ніж величина потреби в них. Ці блага не треба виробляти і люди можуть споживати їх безкоштовно. Саме до цієї групи благ відносяться: повітря, сонячне світло, дощі, океани і т.п. *Але основне коло потреб людей задовольняється за рахунок не дарових, а економічних благ.* І якщо люди живуть зараз краще, ніж у стародавні часи, то це досягнуто завдяки збільшенню обсягу і поліпшенню властивостей саме економічних благ (продовольства, одягу, житла і т.д.).

Особливу увагу необхідно приділити розмежуванню економічних і неекономічних благ. Це розмежування пов'язане з поняттям рідкості. **Благо неекономічне існує в необмеженій кількості.**

Економічне благо є рідкісним благом. Саме співвідношення між потребою і доступною кількістю благ, робить їх економічними чи неекономічними. Так, якщо людина мешкає в тайзі, то деревина для будівлі житла не є для такої людини економічним благом. Адже кількість дерев у величезне число разів перевищує потребу конкретної людини в цьому виді будматеріалу. І вода для угамування спраги, якщо людина живе на березі найчистішого озера, не є економічним благом. Економічним благом вода стане для людини там, де потреба в ній набагато вища, ніж доступна для задоволення цієї потреби кількість води.

Рідкісність — це відношення між бажаним і наявним. Наприклад, в певному суспільстві усі бояться змій; навіть якщо змії зустрічаються нечасто, то вони не будуть рідкісними. Скажімо, в іншому суспільстві змії цінуються як продукт харчування і вони зустрічаються досить часто, проте вони є рідкістю. **Благо є рідкісним, якщо люди не можуть придбати його в такій кількості, у якій хотіли б, не жертвуючи при цьому якою-небудь іншою цінністю.**

Якщо благо є рідкісним, його треба розподіляти. Інакше кажучи, потрібно визначити деякий критерій відбору претендентів на споживання рідкісного блага, а також те, кому з них скільки цього блага дістанеться. Як критерій може виступати вік, уміння переконувати, моторність, суспільна повага, готовність платити та безліч інших. Для нашого суспільства характерний розподіл рідкісних благ на основі готовності платити гроші за споживання цих благ. Але іноді використовуються також інші критерії розподілу.

Наприклад, щороку бажаючих навчатися на бюджетних місцях в університетах набагато більше, ніж існує місць на першому курсі, тому університет повинен розподіляти ці рідкісні місця. Він робить вибір на основі шкільних оцінок та результатів ЗНО.

Таким чином, в основі класифікації благ на економічні та неекономічні лежить наступне визначення: **економічні блага — це ті товари і послуги, обсяг яких:**

- 1. недостатній для задоволення потреб людей;**
- 2. може бути збільшений лише шляхом витрати праці й інших ресурсів;**
- 3. розподіляється між тими, хто здатний заплатити сформовану на даний момент ціну цих благ.**

Економічні блага класифікуються за кількома напрямками.

1. За засобом участі в процесі задоволення потреб – економічні блага поділяються на **споживчі та інвестиційні**.

Споживчі блага безпосередньо задовольняють потреби споживачів. В процесі споживання люди отримують користь від цих благ. Інвестиційні блага – це всі блага, які використовують для виробництва споживчих благ. Їх корисні властивості споживаються не для того, щоб задовольнити потреби людей, а для того, щоб здійснити процес виробництва. Наприклад, людина має потребу в теплом одязі. Щоб задовольнити цю потребу, вона купує шкіряну куртку (споживче благо). Щоб пошити цю куртку, фірма повинна мати: шкіру, швейну машинку, нитки, голки, приміщення (інвестиційні блага). Одне і теж благо може класифікуватися як споживче і як інвестиційне. Наприклад, авіаперевезення. Ця послуга дається безпосередньо людині, щоб вона змогла швидко опинитись у певному місці (споживче благо). Фірма може перевозити літаком ресурси, устаткування, що є необхідними для виробництва інших благ. В цьому випадку авіаперевезення – це інвестиційне благо.

2. Економічні блага класифікуються в залежності від форм споживання.

За цією класифікацією виділяють:

а) **блага індивідуального споживання:** предмети споживання і засоби виробництва. Вони мають наступні соціально-економічні ознаки:

- ці блага підпадають під так званий *"принцип виключення"*. З числа споживачів благ виключається та людина, що не в змозі заплатити за благо за ринковою ціною;
- благо споживає лише той, хто бажає та спроможний сплатити за нього.

б) **державні** чи **суспільні блага** створюються не для продажу споживачам, а також не купуються і не продаються на ринку. Кошти на створення розглянутих благ, як правило, держава збирає у вигляді податків. Ці блага мають такі риси:

- *неконкурентність у споживанні*, тобто існує можливість спільного споживання одного блага, при цьому властивості та кількість блага не змінюється (однакові) для всіх споживачів;
- на ці блага *не поширюється "принцип виключення"* (тобто неможливо виключити людей від використання вигод даних благ – навіть ті, хто не сплатив податки, користуються, наприклад, освітленням вулиць чи захистом міліції).

Класичним прикладом державних благ є маяк, орієнтуючими сигналами якого користуються всі морські судна. Сюди можна віднести суспільну безпеку, національну оборону і багато іншого.

в) **квазісуспільні** чи **квазідержавні** (лат. *quasi* — нібито) блага. До них може бути застосований "принцип виключення". До цього виду відносяться: бібліотеки, музеї; профілактичне медичне обслуговування; пожежна охорона, поліція та ін. На дані блага можуть бути встановлені ціни, а приватні власники можуть за плату забезпечувати ними споживачів. Однак індивідуальні власники не беруть на себе весь обсяг виробництва таких благ. Це завдання

виконує держава, щоб не допустити нестачі суспільно корисних благ і послуг.

3. Економічні блага поділяються на **довгострокові**, тобто можливе їх багаторазове використання (автомобіль, книга, електроприлади, відеофільми і т.д.), і **недовговічні**, тобто ті, що зникають в процесі разового споживання (хліб, м'ясо, напої, сірники і т.п.).

Цінність благ залежить від їхньої рідкості, від інтенсивності потреби і кількості благ, здатних цю потребу задовольнити. При цьому передбачається, що будь-яка потреба може бути задоволена декількома благами, а будь-яке економічне благо може використовуватися для задоволення різних потреб.

2)Товари та послуги

Задоволення потреб здійснюється за допомогою економічних благ, які можна поділити на товари та послуги.

Товари – це продукти праці, що задовольняють потреби не тих, хто їх виробляє, а тих, хто отримує їх в процесі обміну. Товар має таку рису, як здатність переміщуватися в просторі від однієї особи до іншої.

Одна і та ж сама потреба може бути задоволена за допомогою різних товарів. Наприклад, потреба в їжі може бути задоволена за допомогою різних продуктів харчування. Товари, які задовольняють одну й ту ж саму потребу, але відрізняються за своїми властивостями, якісними характеристиками, носять назву **товари-субститути (товари-замінники)**. Приклади таких товарів – сік або газувана вода, автомобіль або автобус, окуляри або контактні лінзи тощо.

Комплементарні товари – це товари, що доповнюють один одного і тим самим роблять можливим їх споживання. Вони наче супроводжують один одного; потреба в таких товарах одночасно

збільшується або одночасно зменшується. Це, наприклад, фотоапарат і фотоплівка, відеомагнітофон і відеокасети, черевики і шнурівки.

Виділяють також **незалежні товари**, або, інакше кажучи, "самостійні". Потреби в цих речах ніяк не зв'язані (наприклад, банани і риба, трикотажні вироби і наручний годинник).

За терміном використання товари можна поділити на **такі, що використовуються один раз** (наприклад, продукти харчування) та **товари тривалого вжитку** (наприклад, житло, одяг, транспортні засоби).

В умовах сучасної економіки виробляється величезна кількість різноманітних товарів, що задовольняють найрізноманітніші потреби різних верств та груп споживачів. Люди, чиї потреби задовольняються споживанням товарів і послуг, називаються споживачами.

Послуги – це такий вид доцільної діяльності, корисний результат якої виявляється під час праці і пов'язаний із задоволенням якої-небудь потреби. Інакше кажучи, це дії, які задовольняють людські потреби. Коли А.Сміт працював над «Дослідженням про природу і причини багатства народів», пануючим в економічній теорії та у свідомості пересічних громадян було уявлення про матеріальні блага і послуги як форми втілення багатства. Хоча вже в XVIII — на початку XIX ст. висловлювалися припущення про існування інших форм благ — нематеріальних. Так, Ж.-Б.Сей зараховував до благ і адвокатські контори, і військову славу. Особливу увагу нематеріальним благам приділяв і А. Маршалл. Дійсно, потреби людей не обмежуються лише використанням у своїх цілях матеріальних благ. І послуга адвоката, і лекція в університеті, і циркова вистава задовольняють певні людські потреби, і тому можна говорити про виробництво нематеріальних благ і послуг.

В сучасних умовах значно зростає кількість потреб, які задовольняються за допомогою різноманітних послуг. Наприклад,

сфера послуг в Україні виробляє 62% валового внутрішнього продукту. Особливого розвитку за останні роки в країні зазнала сфера надання туристичних послуг, банківських послуг, страхових послуг та інші. Практично кожна людина протягом свого життя користується послугами сфери освіти, медицини тощо. Сфера послуг – один з найбільш динамічних секторів сучасної економіки.

За матеріалами Національної Ради з Економічної освіти США